

BOROS GYÖRGY

In memoriam Normantas Paulius (1948–2017)

Paulius élete majdnem úgy indult, mint a kortársaié. Kalniskin városában született Litvániában, szülei tanárok voltak a helyi iskolában. Az érettségit követően a vilniusi egyemen tanult tovább: közgazdasági diplomát szerzett. Végzés után rögtön a szakmájában kezdett dolgozni egy vállalatnál; ő lett a cég gazdasági igazgatóhelyettese. Könnyen gondolhatná bárki, hogy nyugodt, sikeres élete lett, de ő egyre inkább elégedetlenné vált. Hamar felhagyott tanult szakmájával, mind inkább a természet vonzotta. E vonzalmának engedve az egykori Szovjetunió legkeletibb területére, a Kuril-szigetekre utazott. (A mai napig vitatott, hogy a terület jogszerűen a Szovjetunióhoz vagy Japánhoz tartozott-e.) Itt halászként kemény fizikai munkát végzett. Nemsokára Szibériában egy kosárlabdacsapat edzője lett, s megismerkedett a fényképezéssel.

Rendkívül felkészült litván mesterektől tanult. Nyugodtan mondhatjuk, világhírű fotósok tanították. Számomra teljesen szokatlan volt, hogy ezek a fantasztikus emberek milyen nagy szeretettel és odaadással foglalkoztak teljesen kezdőkkel is, ha észrevették bennük a tehetséget. Paulius később minden alkalmat megragadott, hogy az élvonalbeli litván fotósokat bemutassa Magyarországon. Amikor először jártam nála Nyíregyházán, a Május 1. téri lakásában, azonnal feltűnt, hogy egyáltalán nincsenek benne bútorok. Különböző méretű halmokban álltak a könyvek, az újságok, katalógusok néhány kis buddhista oltár, vagy inkább szentély között. Ami elektromossággal működött, mindössze két készüléke volt. Egy rádió és egy lámpa: ennek fényénél olvasott esténként. Azt mondta, ez nem lakás, hanem privát kulturális minisztérium. Akkortájt számunkra elképzelhetetlenül olcsó volt a szovjet villanyszámla; mesélte, ő itt *ugyanannyit* fizet... És neveltünk.

Nagyon sok mindenkivel ő ismertetett meg. Először csak a képeken keresztül, aztán személyesen is. Mindig nagy tisztelettel beszélt Vitalyus Butiriról: rendkívül szoros mester-tanítvány kapcsolat fűzte őket össze. Magam is megtapasztalhattam közvetlenségüket, amit a fotográfia kivételes szeretete táplált.

Pauliusszal éveken keresztül együtt dolgoztunk. A Nyíregyházi Fotóklub ekkoriban élte fénykorát. Rá tudtam venni, hogy teljesen amatőr tárlatokon is szerepeljen a klub kollekciójában. Megértette, hogy ha jelen van képeivel, olyan fotósoknak, akik éppen indulnak a pályán, óriási lökést ad az a tény, hogy vele együtt állíthatnak ki. Ma már nem biztos, hogy ugyanilyen intenzitással lennének képes kapacitálni...

* * *

Ha valaki végignézte volna azokat az egykori közös nagyításokat! Az előző napon bement a laborba és frissen bekeverte a vegyszereket. Átnézte a filmeket, kiválogatta, melyikről nagyítunk. Másnap, mire megérkeztem, már mindent előkészített. A litván válogatott zöld színű melegítő felsőjét viselte, ez volt a kedvenc munkaruhája. Haját nemzeti színű szalaggal fogta össze. Elővette az első negatívot és nekiláttunk. Elmondta, milyen lesz a készülő kép. Nem nagyjából, hanem részletesen. Hol, milyen tónust szeretne. Minek kell látszania, minek semmiképpen. Egyáltalán nem érdekelte, hogy amit kitalált, kihozható-e a negatívból. Az elején még megkérdeztem párszor: mégis, ezt hogy gondolod? „Én nem tudom Gyuri, de neked tudnod kell...” – válaszolta. Nem volt több felesleges kérdésem. És neveltünk.

Nagyon keményen nyomtuk órákon keresztül, de a jókedv sohasem hiányzott: folyamatosan sztorizgattunk.

Munka közben gyakran beszélgettünk a fényképezésről. „A kortárs magyar fotográfia – töprengett hajdan egy sokszerzős országos kiállítás képei kapcsán – olyan, mint egy fa. Mit egy olyan fa, amely virágba borult, és telis tele van szebbnél szebb virágokkal. Tudod, mi a baj? Miért nincsen ez rendben? Hiányoznak a gyökerek. Összesen 4-5 ember tud jó riportot készíteni. Pedig legalább a tanulás fázisában mindenkinek meg kellene próbálni. Sajnos sokan művelik így a fényképezést. Ami a litván fotókon sokkal jobban látszik, az az egymásra épülés, amit itt hiányolok...”. Ekkor még nem tudtam róla, hogy verseket is ír.

Valamikor Lengyelországban hárman csináltunk egy kiállítást. Paulius, Kenyeres Imre és én. Indulás előtt Kenyeres elárulta, kicsit elkésett az eper palántázásával, de megoldja, mert mi elvisszük a kiállítást, ő pedig megcsinálja a hiányzó kerti munkákat. Így aztán Paulius meg én, ketten zötyögtünk az igazgatói Ladával Lengyelországig. Elhelyezkedtünk a hotelban. Erre megjelent egyik vendéglátónk, és kérdezte, jó lesz-e itt, mert van nekik egy csillaggal jobb szállodájuk, s ha akarjuk, átmehetünk oda. Mondtam, hogy remek minden, maradunk. Paulius kérdezte, mi történt. – Semmi – válaszoltam – szerintem összetévesztettek bennünket valakivel... Én már elég fáradt voltam, készülődtem a lefekvéshez. Ekkor csörgött a telefon. Alig fél órája tartózkodtunk ott, gondoltam, biztosan nem minket keresnek. Paulius felvette, beszélgetett valakivel pár percig, majd szólt: két lengyel fotós van a vonalban. Kérdezték, feljöhetnének-e hozzánk, szeretnék megmutatni a képeiket. Fel is jöttek, s hajnal kettőig komoly szakmai konzultációt folytattunk. Másnap kiállítás-rendezés, majd a kollégák említették, hogy megnyitó után közönségtalálkozót szeretnének. Azt hittem, lesznek vagy öten. Erre akkora tömeg lett, alig tudtunk keresztülvergődni a termen, hogy szemben legyünk velük és válaszolhassunk a kérdésekre.

Végezetül az egyik utolsó találkozásunkról.

Kincses Károly barátunk éppen monográfiát írt Pauliusról. Úgy egyeztünk meg, elküldi nekem a kész anyagot, én kinyomtatom, s odaadom Paulónak, nézze át. Ha talál benne hibát, kijavítja. A terv az volt, hogy a korrigált lapokat beszkennelem és visszaküldöm Károlynak. Szerencsére a feleségemnek éppen akadt két lyukas órája:

gyorsan bevittük a kéziratot a sóstói úti kórházba. Nevetve mondta, még szerencséje is van ezzel a betegséggel, mert mikorra tudná elolvasni a kéziratot, ha nem kellene bent feküdni. Megbeszéltük a következő találkát; ez azonban már nem jöhetett létre, mert átvitték a másik kórházba. Az ottani fertőző osztályra engem viszont nem engedtek be. Máté, Paulius fia folyamatosan tájékoztatott a helyzetről. Sajnos rossz hírek érkeztek. Aztán megtörtént, amitől mindenki félt, de senki nem hitte el. Meghalt Normantas Paulius.

Újra csörög a telefonom. Máté hív. Elhozta az osztályról apja cuccait. Köztük a készülő könyv kézírata, amit fekete filctollal gondosan javított. Szó szerint a halálos ágyán. Nemsókára megeljenik.

Ajánlom mindenkinek, mert nagyon hiteles...

Normantas Paulius a Magyar Művészeti Akadémia tagja volt, akadémiai székfoglaló előadását 2014. szeptember 26-án tartotta *A keleti népek között – Vándorlásaim Kőrösi Csoma Sándor és Robert Capa útjain* címmel

NORMANTAS PAULIUS 1983-ban magyar felesége révén költözött Magyarországra, haláláig Nyíregyházán élt. Aránylag későn, 32 évesen kezdett fényképezni. Csak hagyományos, filmes fényképezőgépet használt. Mintegy harminc fotóexpedíciójának négy alapvető iránya, illetve témája volt. 1. Finnugor népek: a 14 kis népről 1983 és 1992 között nyolc utazása alkalmából 10 ezer fotót készített. 2. Kőrösi Csoma Sándor keletkutató nyomában megtett két útja 1991 és 1993 között hat-hét hónapig tartott Pesavartól Dardzsilingig, ahol Kőrösi Csomát eltemették. Ennek hozadéka közel 100 ezer fénykép. 3. Követve Robert Capa-t (Friedmann Endrét) 2002–2003-ban Vietnámban és Laoszban fotózott. 4. 2010 és 2011 között 7 ezer fotót készített cigányokról Észak-Indiában, Radzsasztán államban, majd Kelet-Magyarország többségében romák lakta tizennégy falvában. Normantas Paulius fényképeit húsz országban háromszáz kiállításon látták az érdeklődők, expedícióiról több kötete jelent meg. Számos díjban és elismerésben részesült, 2006-ban Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével tüntették ki. A művész Tibet és a Himalája szerelmese volt: az 50., az 55., a 60. és a 65. születésnapját az 5180 méter magasan fekvő bázistáborban töltötte. Nem kiképzett hegymászók csak eddig juthatnak el a világ legmagasabb csúcsa felé vezető úton.

